

20. Усеукраїнський хакатон «Лабіринти медіаграмотності або розв'язуємо вузлик інформаційної війни: історія, культура, традиції від минулого до сьогодення». URL: <https://medialiteracy.org.ua/miniprojekt-hakaton-labirynty-mediagramotnosti-tryvaye/>.
21. Фаріон І. Д. Мовний портрет Івана Пулюя (за листами мислителя). Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2017. 216 с.
22. «Чи можна бути українцем та не розмовляти українською мовою?»: міфи проти української мови URL: <http://surl.li/jyvjsx>.
23. Яковленко К. Остап Сливинський про книжку "Словник війни". URL: <https://susplne.media/culture/485674-akou-e-spilnota-opovidy-ostap-slivinskij-pro-knizku-slovník-vijni/>.
24. Yachmenyuk, Kharchenko, Semenog, Kyrylenko, Ostroha, Bohoslavskyi, Semenikhina. The Formation of Infomedia Literacy of Students in a Media Tournament. 46th MIPRO ICT and Electronics Convention May 22-26. 2023. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/10159736>.

Сергієнко Т.І.

*кандидат політичних наук, доцент
доцент кафедри міжнародних відносин
та соціально-гуманітарних дисциплін*

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

***Анотація.** У даному дослідженні на основі аналізу наукової літератури, як вітчизняних так і зарубіжних дослідників, доведено, що забезпечення включеності та рівних можливостей для всіх здобувачів вищої освіти, незалежно від їхньої гендерної належності, є важливим аспектом розвитку сучасної освіти. Обґрунтовано, що дослідження та розуміння особливостей формування гендерної рівності у сфері освіти залишається важливим завданням для сучасного суспільства.*

***Ключові слова:** гендерна рівність, освітня сфера, гендерні стереотипи, гендерна дискримінація, включення гендерних аспектів, гендерна освіта.*

Serhiienko T. Features of the formation of gender equality in the sphere of higher education: global experience. In this study, based on the analysis of scientific literature by both domestic and foreign researchers, it is proved that ensuring inclusion and equal opportunities for everyone, regardless of their gender, is an important aspect of the development of modern education. It is substantiated that the research and understanding of the peculiarities of the formation of gender equality in the field of education remains an important task for modern society.

Key words: *gender equality, educational sphere, gender stereotypes, gender discrimination, inclusion of gender aspects, gender education.*

Актуальність. Інтеграція України в європейський простір та розбудова демократичного суспільства потребують перетворень у сфері освіти. Показником розвитку демократичних процесів є гендерний аспект, який проникає в різні сфери життєдіяльності суспільства, перетворюючись на новий підхід до розуміння соціальної реальності. Сьогодні спостерігаємо активне впровадження гендерного підходу в усі сфери суспільного життя [6]. Осторонь не залишилась і сфера освіти. Впровадження гендерної компоненти в сучасну систему вищої освіти України та посилення національного механізму забезпечення рівних прав і можливостей для всіх учасників освітнього процесу є необхідною складовою розбудови демократичного суспільства в нашій країні, з дотриманням основних принципів свободи, рівності, рівноправності і толерантності. Нажаль, сьогодні у сфері освіти все ще існують деякі гендерні нерівності, такі як обмежений доступ до навчальних можливостей для певних груп, гендерні стереотипи та дискримінація. Тому питання про особливості формування гендерної рівності у сфері освіти залишається актуальним у сучасному суспільстві і вимагає розгляду індивідуальних потреб і прав здобувачів вищої освіти.

Початок гендерних досліджень в Україні припадає на 1990-ті роки ХХ століття. Для аналізу особливостей гендерної рівності в Україні велике значення мали основоположні праці відомих зарубіжних дослідників, таких як Дж. Батлер, Сімон де Бовуар, Ріта Брайдотті, Розмарі Бронстейн, Вірджинія Вульф, Сьюзен Гілберт, Шарлотта Готьє, Оксана Гоцило, Сюзанна Губар, Еллін Гросс, Луїза Іригірей, Кейт Келлі,

Юлія Крістева, Терез де Лауретіс, Кейт Міллет, Еллісон Моерс, Хеді Сіксу, Патрісія Стаббз, Елізабет Шовалтер та інші.

Метою дослідження є аналіз на основі праць вітчизняних і зарубіжних дослідників проблематики забезпечення доступу до освіти в контексті гендерної нерівності.

Виклад основного матеріалу. Вивчення питання щодо комплексного аналізу як юридичних аспектів так і міжнародних принципів державної гендерної політики в Україні сьогодні проводять такі дослідники, як В. Близнюк, Т. Ганзицька, І. Грабовська, Н. Грицяк, О. Іваницька, Н. Карпачова, Л. Кобелянська, Т. Мельник, М. Пірен. Разом з тим вивчення та аналіз опублікованих за даною проблемою робіт показали, що в Україні майже не проводились дослідження, які були б присвячені комплексному вивченню гендерних аспектів, тому існує необхідність дослідження особливостей формування гендерної рівності у сфері вищої освіти.

Історія ж України відображає патріархальну організацію суспільства у минулому. Принцип нерівності між статями був глибоко укорінений у моралі та звичаях. Жінкам, в основному, доручалося виховання дітей та виконання побутових обов'язків, хоча є лише обмежені згадки про політичну активність жінок у стародавні часи. Проте згодом ситуація змінилася і жіночий рух в Україні активізувався (з середини ХІХ – початку ХХ століття) та значною мірою перебував під впливом західноєвропейських ідей. У сучасному світі роль жінки в суспільстві зазнала значних змін. Жінки ХХІ століття активно керують автомобілями, займають високі посади, працюють на рівні з чоловіками і керують країнами.

Зміни відбулись у свідомості суспільства, але не значні. Це стосується навіть умов задекларованої національної політики рівності статей в контексті євроінтеграції та створення недискримінаційного освітнього середовища для дітей та молоді. Більшість українського суспільства не лише має обмежене розуміння гендерної теорії та практики, але й проявляє свідомий або неусвідомлений опір щодо тих змін, які вже давно потребують уваги. Тому проблема гендерної рівності, полягає саме в зміні загальних уявлень про роль чоловіків і жінок та створенні рівних умов для їх повноцінної реалізації у всіх сферах життя. Однак для досягнення цієї мети необхідно забезпечити взаєморозуміння

між представниками обох статей і спрямувати їх зусилля на досягнення загальної мети. Ключем до розв'язання цієї проблеми є розуміння істинного змісту понять «гендер» та «гендерна рівність», а також формування у людей гендерної компетентності [2]. Набуття здобувачами вищої освіти компетенцій у різних галузях науки є обов'язковим як з точки зору професійного розвитку, так і для взаємодії з сучасним суспільством. Постійний розвиток суспільних думок і ідей відображає нові підходи до виховання і навчання.

Походження терміну «гендер» має великобританське коріння і у перекладі з англійської означає «рід». У сучасному контексті він в основному використовується для позначення соціальної складової, що переважно перевищує біологічну стать або соціально визначену стать [1, с. 15]. Тож, поняття «гендер» відноситься до соціальної конструкції, яка визначає уявлення суспільства про ролі, поведінку, очікування та ідентичність чоловіків і жінок [5, с. 62]. Гендер враховує соціокультурні аспекти статевої ідентичності та включає у себе різні аспекти, такі як соціальні ролі, стереотипи, очікування та права. Щодо визначення поняття «гендерна рівність», то воно означає стан, коли всі люди, незалежно від їхньої гендерної приналежності, мають рівні права, можливості та доступ до ресурсів у всіх сферах життя. Це включає рівність у соціальних, економічних, політичних та культурних сферах, а також усунення дискримінації на основі гендеру [4, с. 47].

Звертаючись безпосередньо до поняття «гендерна компетентність», слід відзначити, що це вміння розуміти, визнавати і враховувати різниці між гендерами, а також вміння працювати з цими різницями для досягнення гендерної рівності та справедливості. Це також включає в себе здатність аналізувати гендерні норми, стереотипи і нерівності в суспільстві та виявлення шляхів їх подолання.

Реалії сьогодення свідчать, що у вищих навчальних закладах, гендерна нерівність проявляється через дискримінацію, наявність стереотипів, недостатню представленість жінок на академічних посадах та інші аспекти. У деяких спеціалізованих навчальних закладах, ситуація ще більш напружена, оскільки освітні програми, що використовуються десятиліттями, часто ґрунтуються на чоловічому досвіді та підходах. Тож, розглянемо особливості політики гендерної рівності в освіті на досвіді інших країн.

Наукові дослідження свідчать про значні зміни в структурі освітніх досягнень чоловіків і жінок в останні роки. Зокрема, у Фінляндії, Норвегії, Ірландії, Іспанії та Греції – країнах з різними системами освіти – спостерігається найбільший гендерний розрив у кількості випускників вищої школи на користь жінок.

Міжнародні дослідження також досліджують рівні навчальних досягнень молоді у різних галузях знань, що включає в себе і вивчення гендерного аспекту проблеми. Експериментальні дослідження, спрямовані на учнів віком від 9 до 15 років, показали, що дівчата перевершують хлопців у мовленнєвих здібностях, особливо це стосується старших школярів. Однак гендерний розрив у цих показниках змінюється в залежності від країни. Наприклад, у Кореї, Японії та Великобританії відмінності між статями менш помітні, що не пов'язано з культурними або системними особливостями, але з типом вимірювання рівня грамотності. Відмінності також виявлені у математичних здібностях, проте з віком вони стають менш вираженими [3, с. 85].

Обговорення відмінностей у навчальних досягненнях дівчат і хлопців переважно фокусується на середньому рівні освіти, а не на вищій школі. Дослідження в Великій Британії показали, що жінки мають більше шансів отримати «хороший» бакалаврський ступінь, але чоловіки швидше здобувають відзнаку першого класу.

Національна оцінка прогресу в освіті підтверджує вищі результати мовленнєвих здібностей серед жінок у віці 9, 13 та 17 років. Гендерні відмінності при складанні іспитів особливо актуальні в англomовних країнах, але подібні тенденції спостерігаються й у інших. Наприклад, у Франції студентки швидше засвоюють програму навчання і більш успішно складають іспити. У Німеччині також спостерігається зростання успішності студенток у вищій освіті, що відбувається під впливом соціальних чинників і вимог ринку праці, а також зміни в освітній системі. Отже, результати проведених досліджень свідчать про те, що гендерні відмінності в навчальних досягненнях дівчат і хлопців, проявах їх здібностей залежать від соціальних чинників, вимог ринку праці, специфіки оцінювання учнів, характеру освітньої системи тощо.

Тож, для поліпшення ситуації, слід впроваджувати додаткові курси з метою запобігання гендерній нерівності. Це стосується не лише учнів та здобувачів вищої освіти, але й викладацького складу. Крім того, варто

враховувати, що багато навчальних матеріалів ґрунтуються на стереотипах. Тому важливо створити спеціальні комітети, які сприятимуть формуванню гендерної культури в освітньому процесі. Ці комітети, залучаючи міжнародний досвід і підтримку міжнародних організацій, активно впливатимуть на життя навчальних закладів з метою покращення ситуації.

Висновки. Таким чином, зазначимо, що заклад вищої освіти, як один із основних агентів соціалізації здобувачів вищої освіти, повинен включати у свою навчально-виховну діяльність компоненти, спрямовані на формування у майбутніх фахівців фундаментальних знань у цій сфері життя. Важливо враховувати, що юнацький період є найбільш сприятливим для перегляду старих життєвих поглядів та усвідомлення нових ідей і принципів, які здобувачі будуть використовувати не лише в професійній діяльності, але й у міжособистісних відносинах та вихованні власних дітей.

Щодо особливостей формування гендерної рівності у сфері освіти, то вони полягають у:

- забезпеченні рівного доступу до освіти для усіх гендерних груп, включаючи дівчат і хлопців, зокрема за допомогою стимулюючих програм та квот;
- розвитку середовища, яке сприятиме гендерній рівності, включаючи врахування гендерних аспектів у навчальних програмах, методиках викладання та організації шкільного життя;
- впровадженні програм та курсів з гендерної освіти, спрямованих на усвідомлення та розуміння гендерних стереотипів, нерівності та важливості гендерної рівності;
- забезпеченні можливостей для обрання різних професій як для дівчат, так і для хлопців, у тому числі шляхом інформування про різноманітні кар'єрні можливості та підтримки в усвідомленні власних інтересів;
- впровадженні заходів для зменшення гендерних нерівностей у навчальних закладах, в тому числі за допомогою заохочення до участі у STEM-освіті (наука, технології, інженерія та математика) для дівчат;
- проведенні різноманітних заходів, тренінгів та кампаній для підвищення усвідомленості про гендерні питання серед педагогічного та студентського корпусу, батьків та суспільства в цілому.

Ці особливості спрямовані на створення рівних умов для навчання та розвитку для усіх учасників освітнього процесу незалежно від їхньої гендерної приналежності.

Література

1. Вояк Х. Гендерний дискурс у сучасній українській політиці. *Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (10-11 вересня 2020 р., м. Тернопіль)*. Тернопіль: ТНПУ, 2020. С. 15–17.
2. Гендерний профіль України. Основні факти. UNDP. Україна: веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/qd7hJOV> (дата звернення: 27.03.2024).
3. Колінець Г. Політика гендерної рівності в освіті: світовий досвід. *Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (10-11 вересня 2020 р., м. Тернопіль)*. Тернопіль: ТНПУ, 2020. С. 84–86.
4. Кравець В. П. Підготовка учнівської молоді до сімейного життя в зарубіжній школі та педагогіці: історія та сучасність: монографія. Тернопіль: ТНПУ, 2019. 256 с.
5. Сергієнко Т.І. Жінки у цифровій економіці європейського союзу. *Формування цифрових компетентностей у процесі викладання дисциплін «цифрової гуманітаристики» та управлінсько-економічного циклу в умовах діджиталізації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (23-24 листопада 2023 р.)*. Львів - Торунь: Liha-Pres, 2023. С. 61–65.
6. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки. 2018. 59 с. URL: <https://cutt.ly/6fmlWrn> (дата звернення: 27.03.2024).